హక్కులు నావి

మూల్యం ౦ ౧ ౨ ౦

స్వభాను 1943
ఆశ్వయుజము

ప్రతులు ౧౦౦౦

జానకీరామా ప్రెస్, తెనాలి

భూమిక

మహాశయులారా!

"కలదే స్వర్గము లాతిచోఁ ? గలుగ నిక్కంబిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతి నికేతనంబు"

ఇది తాజమహాలు కుడ్యములపై సువర్ణ పూజలందిన షాజహాను సూక్తులు. భారతీయశిల్పప్రాభవమును వేనోళ్లఁ జాటు తాజమహాలును గనులారఁ జూడవలెనను కోర్కె నాకు బాల్యమునుండియుఁ గలదు. కాని ప్రాప్తి లేమికిఁ జింతించు చుందును. దేశ దేశముల నమస్కృతుల కర్హమై, శిల్పులకు గర్వ కారణమైన ముంటాజమహాలుగోరి గడించిన కీర్తి యొక్క [illegible] కాక భారతీయులకు నందు ముఖ్యముగ [illegible] దాని సృష్టియందు పాల్గొన్న మువ్వదిముగ్గురు శిల్పాచార్యులలో నొకరు మచిలీపట్టణమునుండి యాహ్వానితులైన [illegible] శతాబ్ది [illegible] కాలమున [illegible] [illegible] వారియగు నొక చరిత్రకారుఁడు వ్రాయుచున్నాఁడు. అందలి ప్రధాన శిల్పియగు నొక రైతులేయుఁడు స్వదేశమున కేగి, తాజిసోయగము నూహించి, యద్దపు చట్రమున బిగింపనరయుతిని గదా యని విచారించెనన దాని మహిమ, దాని కోమలత, స్పష్టము గాకపోదు. దీని నిర్మాణార్థ మిరువదిలక్షల కార్మికు లహోరాత్రము లిరువది వత్సరములు పనిచేసినట్లును, ఇరువదికోట్ల రూప్యములు వెచ్చింపఁబడినట్లును, చరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. ఒకదృష్టియందిది వృథా వ్యయముగాఁ దోపవచ్చును గాని లక్షలాది ప్రజ కిరువదిరెండేండ్లు పనికల్పించి, యన్నదానము చేసిన పుణ్యమందు లేకపోలేదు. అన్నిటికిని మించిన యశస్సు నిది భారతవర్షమున కాపాదించినదనుట నిస్సంశయము.

ప్రణయమూర్తి [illegible] యగు ముంటాజి నలంకరించు [illegible] నిరువది రెండేం [illegible] తల వాల్చక కట్టడము సమాప్తి

చేయించిన షాజహాను చేతిలోనొక పవిత్ర ప్రణయ [illegible], ఒక [illegible] [illegible] దీక్ష, ఒక యావేశము, ఒక [illegible] ఒక మూగ సారస్వతము, [illegible] లోకమున కందించు చున్నదని నాయాశ. సతీవియోగమున నున్మత్తు[illegible] యిన షాజహాను గాఢాంధకార బంధురమై, సర్వశూన్యమైన తన [illegible] బ్రహ్మాండమున సందర్శించిన తేజఃపుంజ మీ తాజమహలు. ఆ మహాప[illegible] మునకితఁడు ప్రాణప్రతిష్ఠఁ జేసి శాశ్వతుఁడైనాఁడు. ఐశ్వర్యమత్తుఁ డయ్యుఁ [illegible] శ్మశానమును స్వర్గముగా మార్చివేయఁ గలిగినాఁడు. తచ్చంద్ర [illegible] అయిన కాళిందీ జలములయందా [illegible] దంపతుల యాత్మలు [illegible] వోపుచుఁ బ్రేక్షకుల కనంత భావపరంపరల [illegible] చున్నవి. [illegible] [illegible] సౌందర్యాకర్షణమున [illegible] రచనకుఁ [illegible]. కవితాజగత్తున [illegible] దృశ్య[illegible] [illegible], [illegible] వంతమైనంతయు [illegible]. [illegible] రసపోషణమున కిందొక విచిత్రస్థాని [illegible] దానియుచితానుచితములను రసజ్ఞులు [illegible]

[illegible] నన్నా[illegible] [illegible], తనజీవితేశ్వరి పేర [illegible] [illegible] [illegible] విమర్శకాగ్రే[illegible] [illegible] గారు వేసీ కృతిని నా ప్రియ[illegible] [illegible] గ్రంథము[illegible] [illegible] సహృదయ [illegible] భావమును [illegible] [illegible] వారికి [illegible]

గ్రంథకర్త.

జోతలు

తిక్కవరాన్వవాయము ప్రదీప్తముగా నుదయించి, రెడ్డిభూ
భుక్కుల దానశీలతకు ముత్తెపుమేడలుగట్టి సింహాపుం
జక్కణ సుప్రతిష్ఠలకు వన్నెలుదీర్చిన పుణ్యమూర్తికిన్
మ్రొక్కులొసంగెదన్ శుభసముత్కటవార్ధికి, రామిరెడ్డికిన్.

నూరున్నారులుమూడుమారులిడి, నన్నున్ దన్పి, నావాంఛలన్
గారుణ్యంబునఁ దీర్పనెంచిన సుధాకల్ప ప్రజల్పుండు, ల
క్ష్మీరమ్యుండు, పరేంగితజ్ఞుఁడగు శ్రీ. శ్రీ. రామిరెడ్డిప్రభున్
నూరున్నార్లు సువర్ణగీతుల నుతింతున్ సాహితీసీమలన్.

పలుకులోఁగలుగు నిశ్చలతఁజేతలవి ని
[illegible]లింపఁజాలు నాదర్శమూర్తి
విశ్వం[illegible]జపించు నైశ్వర్యలక్ష్మిచే
విఱ్ఱవీఁగని క్షమావిస్తృతుండు
ఉన్నతోన్నతములై యుజ్వలించెడు వినా
తన భావసత్కళావనధి రాజు
గణన కెక్కిన కావ్య గుణదోషములను [illegible]
మర్శించు పాండితీ మండితుండు
[illegible] దేశహితవిశిష్టాశయంబుల[illegible]
గలుగు [illegible] తెలుఁగువాఁడు
దొడ్డగు[illegible]రెడ్డిజమీందారు
ప్రజలు[illegible] సత్కారములు.

జాతీయోద్యమ దీక్షలం బ్రబలు సత్సంతానముం గాంచి, వి
ఖ్యాతింగన్న కుటుంబిచేత, రసవత్కావ్యాభిమానంబు, క్రొం
బూతల్ ప్రాయురసజ్ఞ శేఖరునిచేఁ బూజింపఁగాఁబడ్డ నా
వ్రాతల్ ధన్యములై గడించెడిని, దివ్యద్భావ భాండారముల్.

భువనహితార్థమై, యనుఁగుఁ బుత్రిక నాథునితోడ బందియై
చివుకుచునుండఁగాఁ గలఁతఁ జెందని డెందముతోడ, దీనమా
నవపరితాపతాపిత మనస్కత బొల్చిన రెడ్డిరాజు, తి
క్కవరఘువంశమండనుఁడు, కాచుఁజిరాయురనామయోన్నతుల్.

ఈ కృతి నస్మదీయ జనయిత్రికి నంకితమిత్తునంచు నే
వాకొని నంత ముద్రణకుఁ బైకమొసంగిన, త్యాగమూర్తి శు
భ్రాకృతి నెత్తిపెంచిన మహత్తరపుణ్య పురంధ్రికిన్ నమో
వాకమొనర్చినన్ బ్రబలుస్వార్థవిహీన విశాలభావముల్.

తనకో! తనతల్లికో! తన
యనుంగులకో! యంకితంబులగు కృతులకుగా
ధనమిత్తు రొరుల కృతులకు
ధనమిచ్చి బహూకరించు దాతలు గలరే?

అనుఁగుఁ దండ్రిపేర నలతిక్కయజ్వకుఁ
గ్రమతవార్షికోత్సవములు నెఱపి
కవుల సత్కరించు ఘను రెడ్డిమండను
గుండలీంద్రుఁ డోముచుండు గాక.

అంకితము

జననీ! నీయనుంగుం గుమారుఁడను నీ స్తన్యంబు సేవించి వ్రా
సిన కబ్బంబిది, నీకునా మనుమరాళ్లేకొమ్మ చేఁదోడుగాఁ
ననుకూలించి, కవీంద్రమాతవగు నీయాశీస్సులందేలి, నీ
ఘనకీర్తిం బ్రకటించెడిన్ సుగుణసక్తా ! లింగమాంబాసతీ !

“కన్న ఋణంబుదీరెకొడుకా ! కనుగొంటిని విన్నకొండలో
నిన్ను బహూకరించు మహనీయ మహంబును కన్నులార” నం
చన్న పదంబు జ్ఞప్తిగలదా? జననీ! యటులాడి నీ ఋణం
బున్నతిజేసి తిట్టిక్కృతులూడ్చునె నీ ఋణమున్ సహస్రముల్ ?

నీవు బ్రతికియుండ నీవాంఛితార్థముల్
దీర్చుశక్తి లేక దిగులు వడితి
వేయి నగలకన్న వెలగల్గు కృతిభూష
నంపుచుంటి స్వీకరింపుమమ్మ !

జి. జాషువ

ముంటాజమహాలు

వనితామండన ! దృష్టిగోచర బహిఃప్రాణంబు, లోకైక మో
హిని ముంటాజమహాలుతోడ మొగలాయీ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్
ఘనతం బాలనసేయుచుండెఁ బ్రజలానందింప, విఖ్యాతిఁ బొ
ల్చిన షాజానునవాబు శేఖరుఁడు, డిల్లీ బర్హిపీఠస్థుఁడై.

పోలిక లేని శిల్పలత పుష్పితమై రస ముప్పతిల్ల ము
త్యాల మసీదు డిల్లి నగరాంతరమందుఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసి, యు
న్మీల దుదారచిత్తుఁడయి నీతిపథంబున గాక, యన్యథా
కాలు చలింపనీక, యధికారము చేసె, మృదుస్వభావుఁడై.

తన యింటం గల రత్నరాసులను సార్థక్యంబు గావింపఁగాఁ
గనువిందు లొప్పనరించు సౌధవితతిన్ గట్టించి, స్వర్గంబుతోఁ
బనియే లేదనులీల వజ్రమణి దీపశ్రేణి ముట్టించి, యం
గనతోడన్ దులదూగసాగె నతి భోగశ్రీ మహాడోలలన్.

విమలస్వాంతుఁడు షాజహాను కులవిద్వేషోగ్రకల్లోలముల్
సముదాయించి, తురుష్క హైందవ సమస్యాపూర్తి గావింపఁగా
సమదృష్టిన్ విరజిమ్ముచుం గుటిలశిక్షాదక్షుఁడై, దిక్కులన్
సమకూర్చెన్ మొగలాయిరాజులప్రతిష్ఠాద్రవ్యభాండారమున్.

కృతులం బొందిన ధీవిశాలుఁడు, జహాంఘీరుం డలంఘీరు భూ
పతికి న్నందనుఁ డన్న పేర్నిలిపి, విశ్వస్తుత్యుఁడై, విశ్వభా
రత శిల్పంబు సముద్ధరించి పటుదర్పం బొప్ప సామ్రాజ్యవి
స్ఫూర్తి గావించి, రసజ్ఞుఁడై కవుల కందించెన్ భుజాదండమున్.

హాయికి లోపంబనియో
వేయేడుల నాఁటి రవల పీఠము లవలన్
ద్రోయించి కొలువు సేయన్
జేయించెం గలికి నెమిలి సింహాసనమున్.

విలసద్రత్న మరీచిమాలికలచేఁ బెంపొందు పంద్రెండు నె
మ్మోల సింహాసన మోలగంబు సిరిపెంపున్ జాఁట, దేవేశుఁడున్
దలవంపన్, రిపురాజగర్వముల నిద్రం బోవుచున్ దాత తం
ద్రుల కన్నం బయిచేయిగా నృపవరేణ్యుండొప్పెఁ దేజస్వియై.

బిరుదు లందిన యరబ్బీ కవీశుల వాణి
ప్రసవించె మధురకావ్యస్రవంతి
విఖ్యాతమైన జాబిలి పతాకచ్ఛాయ
చివురించె నాసేతుశీతగిరుల
కడుదీనమైన బుకా-ఫకీరుల గిన్నె
నిండారె పసిఁడిమానికపు సిరుల
చేయూర పనిలేని శిల్పకారుల సుత్తె
నాచికొన్నది దిగంత ప్రసిద్ధి

శ్రీపదాంకితమైన ఢిల్లీపురాన
తొలకరించిన దారువేళల నమాజు
భోగపరమైన మొగలాయి నాగరకత
మూడుపూ లారుకాయలై ముమ్మరించె.

గుడిగుడి, సేవింపఁడు; పా
ల్పడఁడు మజా సేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యొడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల, నెఱపు నేకపత్నీవ్రతమున్.

మణు లల్లాకని మీఁదుగట్టి పనిపెన్ మక్కా మదీనాలకున్
గణనాతీతము లక్కజంబుగ ఖజానాకొట్లలో ద్రవ్యమున్
దొణికించెం బఠియించె నిత్యము ఖురానున్ శత్రుదుర్గాలఁ బా
ర్వణ చంద్రధ్వజమెత్తె నన్వయ సముద్రం బుబ్బి తబ్బిబ్బుగన్.

ఉదయ సంధ్యాదేవి యొడినిండి దిగజారి
కుఱ్ఱగాడుపు లాడుకొనెడు వేళ
ప్రియుఁడు కొండల కెక్క బెదరి యొక్కొక చుక్క
వినువీథులను జారుకొనెడు వేళ
తమ్మిలోఁ జెరవడ్డ తుమ్మెద ఖయిదీలు
ఆలు బిడ్డలఁ జూడ నరుగు వేళ
అంభోజమిత్రుండు యమున చెక్కిలి మీఁద
పసుపుఁ గుంకుమ సిరుల్ విసరు వేళ

పసిడిపాన్పు డిగ్గి పన్నీటి కోనేట
జలకమాడి, మేలివలువ గట్టి,
మహిత భక్తి మీఱ మజ్జీదునకుఁ బోవు
పాదచారియగుచు బాదుషాహ !

క్రూరకర్మ మైనట్టి గోవధంబు
దన హయామునయందు బర్తరపు జేసి
సహనధనులగు తన పితామహులఁ బోలి
నిఖిల హైందవులకుఁ బూజనీయుఁ డయ్యె.

మతరణంబు వొడమ దతని పాలనమందు
జుట్టుపన్ను పిలక పుట్టలేదు
కుటిల రాజభీతిఁగుందు భారతభూమి
బెదరుమాని మఱచి నిదురవోయె.

రహి పుట్టం బదివేల దూతిక లహోరాత్రంబు సేవింపఁగా
మొహాబున్నీసకు మేనగోడలగు నమ్ముంటాజమాల్, పాదుషా
మహా లుద్దీప్తముగా నొకానొక లసన్మాణిక్య గేహంబునన్
మహిమన్ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండెఁ బతిసన్మానింప,సానందయై.

అతివ చక్కదనము నభివర్ణనముసేయ
కలము సాగదెట్టె కవివరులకు
చేయి యాడదెట్టె చిత్రకారులకును
చెలువ చెలువమెల్ల జిలుకరింప.

అసమ సౌందర్యవతి నూర్జహానురాణి
కోడలి విలాసమునకు సిగ్గును వహించు
వలపు టిల్లాలు పల్లెత్తి పలుకరింప
తురక రాయఁడు నిలువున గరగిపోవు.

గాణిక్యంబు సహస్రసంఖ్య లొకవంకన్ భూరిలావణ్యపుం
గాణాచుల్ పనికత్తె లొక్కెడఁ గటాక్షశ్రీల నాశించి వి
న్నాణంబుల్ పచరించినన్ గలఁతజెందం డంతరంగాన నా
రాణీసాహెబ మీఁది నిశ్చల పవిత్రస్నేహ మోహంబునన్.

“ముద్దులరాణి మాటకు విభుం డెదురాడడు, తేని యాన క
మ్మద్దియ మాఱుపల్క దదెపో! సహవాస”మటంచు నిత్యమున్
బెద్దలు ప్రస్తుతింప నతివేల సుధాప్రణయైకరాజ్యపుం
గద్దె నలంకరింతురు మొగల్మగ లమ్మహనీయ దంపతుల్.

ఆ సతీపతుల గాఢాశ్లేషములనుండి
జారిపోయిన నిమేషంబు లేదు
ఆ దంపతులకు నాహ్లాదంబు గూర్పక
తొలఁగిన వెన్నెల తునక లేదు
ఆ ప్రేమజీవుల యనురాగవృద్ధికై
రుత మొనర్పని పరభృతము లేదు
ఆ శుభాకృతుల నెయ్యంపు ముద్దులచేత
తీపి కెక్కని ద్రాక్షతీఁగ లేదు

అవధి లేనివారి యానందకేళికిఁ
దోడుపడని పూలదోఁట లేదు
వారి కూర్మిపెంపు వలచి వర్ణనజేసి
సుప్రసిద్ధి గనని సుకవి లేఁడు.

దారతనపుఁ గల్మి నింతయు దొట్రువడక
ప్రథిత సంసార రాజమార్గమున నడచి
దంపతులకెల్ల నద్భుతాదర్శ మగుచు
జగము నలరించె నయ్యాలు మగల చెలిమి.

పుట్టి పైచిలుకా సంతానభూతి నలరి
కాంచె నుత్తమ మాతృత్వ గౌరవంబు
పాలితులయందు వత్సలత్వంబు నెఱపి
కాంచె నుత్తమ రాజ్ఞీత్వ గౌరవంబు.

మొగలు దొరసాని లావణ్య భూషణంబు
కన్నుమాయదు సంతాన ఘర్షణమున
జీవితంబున నొక దుష్టచింత లేని
సత్యవంతుల ప్రాయంబు జాఱదంద్రు.

పలువురు బిడ్డలు చుట్టుం
బలసి కొలువ మధుర మధుర బహుకావ్య విభూ
షల నొప్పు శారదాంగన
వలె, భారతరాణి నేత్రపర్వము సేయుఁ.

రత్నరుచులీను యవన సామ్రాజ్య రమకు
నగలు గీలించు రాణి సౌందర్యలహరి
ప్రభువు కన్నులు దాటి యీవలికి రాదు
వలపు లూరింపకుండ నవ్వలికిఁ బోదు.

పడియు న్ముగ్గురు బిడ్డలన్నని యనల్పశ్రీ విడంబించుచున్
హృదయేశ్ప్రణయాబ్ధిలోమునింగియు య్యేలూగుముంటాజికిన్
పదియు న్నాల్గపగర్భ మేరుపడియెన్ భావింప దైవంబు సం
పదపై సంపద, లేమి లేమిపయి నాపాదించు చిత్రంబుగన్ .

కాలు గదల్పనీక చెలికత్తియ లక్కర లెల్లఁదీర్పఁ జూ
లాలితనంబు కొండొక యలంకృతిగా, సులతానురాణి, ర
త్నాల మహాళ్లలో నతిముదంబుగఁ ప్రొద్దులు పుచ్చుచుండె నా
నాల సుతాసుతుల్ మనసురంజిల నింటఁ జరించు చుండఁగన్ .

ఉవిద లిరువంక నడచి కేలూఁత లీయ
ప్రమద మొనగూర్చు గమన గర్వంబుతోడ
భాగ్యబంధురమగు నిండు బండివోలె
చక్రవర్తిని నట్టింట సంచరించు .

రాజుతోఁగూడి, యొక శరద్రాత్రివేళ
కొంతకాలము సల్లాపగోష్ఠి నెఱపి
పూలపాన్పున నిద్దుర వోవుచుండె
నిండుచూలాలు మొగలురాజ్ఞీలలామ .

ఒకటి రెండుమారు లురలి నేలకుఁ జాఱె
కాపలాజవాను కలుమకత్తి
సురటి విసరు చేటి మరచి నిద్దురవోయె
ఖంగుమనుచు నొంటిగంట కొట్టె.

ఐదు వత్సరాల యారంగజేబుండు
ప్రక్కమీఁద మసలి పలువరించె
చిడికి చిద్రుపలౌచు చెదరి భూమికిఁ జారె
ఆకసమున నొక్క తోకచుక్క.

వెన్నెల వెండినీట పృథివీవలయంబు మునింగె, రాత్రికిన్
గన్నులు వచ్చె మింట నధికారముచేసె నిరంకుశంబుగన్
బున్నమ చందమామ జగమున్ గనుమోడిచె, రాణిగర్భమం
దున్న కుమారకుండు తలయూచుచు నవ్వె నొగిన్ గికాకికన్.

ఉలికిపడి లేచి దిక్కులు గలయఁ జూచి
ఆత్మగర్భస్థ పిండంబు హాసమగుచు
నామహారాజ్ఞి విషయంబు నాకళించి
యశుభదం బని విహ్వాలస్వాంత యయ్యె.

ఆ కాన్పుతోడఁ దనకుం
భూకాంతునితోడి చెలిమి ముగిసెననుచు నే
దో కలఁత నెమ్మనంబునఁ
బ్రాకి మహారాజ్ఞి బిట్టువగలం బొగిలెన్.

కంటఁ దడిబెట్టి యెఱుఁగని
ముంటాజమహాలు రాణి ముత్తైదునకు, లో
నంటిన చింతన్ జెక్కుల
వెంట నొకటి రెండు బాష్పబిందువు లురలెన్.

విమలంబులయిన చల్లని
హిమరుక్కుల జలకమాడి, హృద్యంబగుచుం
బ్రమదంబుగూర్చు నన్నిశి
యమవసనిశి యయ్యె రాణి కతి దీర్ఘంబై.

ఏమి మాయయొ కాని, సర్వేంద్రియములు
దఱుఁగుకొనిపోవునంత శీతజ్వరంబు
భూతలేశ్వరి నెమ్మేన ముమ్మరించె
బ్రసవ వేదనతోడ నారంభ మగుచు.

తన సంతానము మాతృహీనమయి, వంతం గుందుచున్నట్లుగా
తన రాయండు వియోగభారమునం జింతం మున్గుచున్నట్లుగా
తనకై దొడ్డసమాధి నయ్యమున పొంతం గట్టుచున్నట్లుగా
ననుమానించుచునుండెసత్సతులయూంహాల్ సత్యసామిాప్యముల్

భక్తి దైవార మానెడు వజ్రమణులు
భూతలేశ్వరుం డల్లాకు మొక్కికొనియెం
గాని, యిల్లాలు స్వస్థతం గాంచదయ్యె
చండతరుండైన విధి, లంచగొండి గాదు.

దాయ మన్నీల ప్రాణముల్ దీయంగలిగి
యీాయ లేడయ్యె నిజభార్య కాయువులను
చండశాసనుండగు మహాచక్రవర్తి
ఆత్మ కధికారి గాండు న్యాయంబుగాను.

కొడుకులంగాంగిలించుకొని, గ్రుడ్లకు నీరముం గ్రుక్కుకొంచు, వ్రా
న్వడి, పెనుశోకమూర్తియయి, పజ్జవసించు నిజేశునంగముం
బుడుకుచు, బిట్టుగా మొగిడిపోయిన కన్నులువిచ్చి శబ్దముల్
దడబడం బల్కెంచె, రుచిదప్పిన గద్గదరుద్ధ కంఠయై.

ఈ సుఖదుఃఖ మిశ్రమ మహీవలయంబను సత్రశాలలో
నీ సఖినై ముగించితిని, నేటికి నాదు ప్రవాసయాత్ర, యో
క్షసము వేత! యిట్టి పరదేశుల చెల్మి తిరంబుగాదు, ప్ర
వాసకథావిశేషములు స్వాప్నికముల్, జపలావిలాసముల్.

ఈ తనువృందమునంతవఱ కింతయు నెమ్మదిలేదు ప్రాణికీ
భూతలమందుఁ గష్టసుఖముల్ జెలికత్తియలై భజింప నా
శాతరళాక్షి తాండవము సల్పుచు నుండును, మృత్యుదేవతా
ద్యూతవినోద రంగమిది, తోరపుసంపదలెల్లఁ బాచికల్.

ఆవిరి యోడలో, జలధియాన మొనర్చెడు బాటసారులో
భూవర! రేవులందు దిగిపోయెద రించుక వెనుక ముందుగా
నీవసుధాపణంబు పనియెల్ల ముగించి, స్వదేశగాములై
పోవుచు వచ్చుచుంద్రు సతమున్ బ్రజలీ నరజన్మ వర్తకుల్.

భూరిపరాక్రమోన్నతుల పుచ్చిన మేటికపాల పాత్రలన్
నీరము ద్రావుచున్నవి వనీవనభూములలోని సింహముల్
వారల యస్థిపంజరముల న్నివసించుచు నూర్ణనాభముల్
దారముదీసె, నింతియుకదా? భువి నాల్గుచెఱంగు లేలినన్.

ఏ పుష్పంబును జేసి వాడుకొనునో యీ దేహమ్ముల్ దైవమో
భూపశ్రేష్ఠ! విచారమందకుము, మామూలే కదా? యీమృత్యు
వ్యాపారంబు సమస్త జీవులకు, విశ్వవ్యాప్తి గర్భంబునన్
మాపుల్ రేపులు నెందరో యిముడుచున్నారందు నేనొక్కతెన్.

సమతా చిహ్నితమైన, యీ మరణ మీ సర్వంసహా వేదనా
సమరశ్రాంతుల గౌఁగిలించుకొని, విశ్రాంతిన్ బ్రసాదించెడిన్
హుమయూనాదులు మీపితామహులబో లుర్వీధవుల్ పెక్కుర్
సుమశయ్యం బవళించి మేల్కొనరహస్సుల్ పెక్కులిట్లేగినన్.

మహామ్మాదాదులు పాదముద్రికలచే మన్నింపఁగా, మింటికిన్
మహికి న్నిచ్చెనవోలి యేరుపడి, సమ్మర్దంబుగానున్న యా
రహదారిం జను భక్తులం గలసి స్వర్గక్షోణిఁ బ్రాపింతు నీ
సహారా మందు ఎడారి వేదనల దౌష్ట్యంబుల్ వినిర్జించెదన్.

కలుషం బింతయు లేని నీ మధురముగ్ధంబైన చిత్తంబులో
పల నిద్రింతు ననారతంబు నదె యాహ్వానించుచున్నారు, వే
ల్పులు, నాకై చనుదెంచె మించులరథంబుల్, తెక్కలల్లార్చుచున్
సెల విప్పింపుమటంచు నేత్రములు మోడ్చెన్ భర్తృవక్షస్థలిన్.

పట్టు పరదాల చీకటి వనములందు
ప్రభవమును గాంచి, శోభిల్లి రాలిపోయె
పరిమళంబొందు లోకాన బారజిమ్మి
మొగలు రేరాణి ముత్తైదు ముత్తియంబు.

ఆ ముంటాజమహాలురాణి, కడ కట్లన్యాయ్యమై పోయినన్
భూమీశాగ్రణి,దీనుఁడై, భుజబలంబున్ బ్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్
లేమిన్ జెందినయట్లు బిట్టుదురపిల్లెన్ గ్రుంగి కూలారి యు
ద్దామైశ్వర్యము లింపుసేయునె? కళత్రజ్యోతి చల్లారినన్.

అతఁ డున్మత్తుఁడువోలె, రేఁబవలు నిద్రాహారముల్ మాని, త
త్సతి క్రీడించిన చోటులం దిరుగుచున్ సంతానముం జూచి, దుః
ఖితుఁడై,యూర్పులుసిమ్ముచున్ గడపసాగెంగాలమున్ బంధుసం
తతు లోదార్చిన నూరడిల్లక నిరుత్సాహాతిరేకంబునన్.

నిన్న మణిమందిరంబుల నిదురవోయి
నేఁడు నిద్రింతువే కాటినేల మీఁద
నిన్ని నాళులవలెఁ గాక నిన్న నేఁడు
లెంత విషవహ్ని గ్రక్కిపోయినవి దేవి ?

కుతలం బంతయు భస్మరాశియయి నాకుందోచె, నాశాపరా
జితమై, జీవిత మంధకారమునఁ జొచ్చెన్ నీ సమావేశముల్
కతలైపోయె, సహింపఁజాలని వియోగజ్వాల కావింప ను
ద్గత దుఃఖాంకితమైన యీ శిథిల కంకాళంబు నెట్లీడ్చెదన్.

జీవన తారవై, యమరసీమల నీవు, సముజ్జ్వలింప, మా
యావృతమైన విశ్వవలయంబున, శాశ్వతశోకమూర్తినై
జీవితమూని, యీ చరమజీవిత నాటకరంగమెక్కి, వా
పోవుచునుంటి నీ విధురభూమికతోడ కిరీటధారినై.

ఆ యుస్సారము లారగించి, మృతిపంచాస్యంబు, నీదేహమున్
నాయంకంబున డించిపోయె నకటా! నాశౌర్యసంపత్తియున్
జాయారక్షణ చేయఁజాలని యరణ్యాజ్యోత్స్నమై పోయెనే
యోయాత్మేశ్వరి! చక్రవర్తియు మనుష్యుం డిట్టి ఘట్టంబులన్.

ఉరుగతి నీవు దాల్చికొని యూడ్చిన వస్త్రమువోలి,నీ కళే
బరము పరేతభూతలము పాలయి చిత్తము నుత్తరించెడిన్
దిరుగ ధరించు నీ యమృతదేహముతో నగుపింతువందు ర
మ్యరమపదంబునందు నది వాస్తవమో! బురిపించుమాటయో!

అయయెా! దేహములూడ్చి నారయుతసంఖ్యాకుల్ మహాత్యాగులై
పయగంబర్లు ముముక్షువుల్ ఘనతరస్వర్గంబు నాశించి, యే
మయినారో! యెటువోయిరో! కబురు సేయండొక్కఁడీనాటికిన్
దయనీయస్థితి దుమ్ముగొట్టుకొని ప్రత్యక్షించుఁ దచ్ఛల్యముల్.

నిను సృష్టించుట దుర్ఘటంబగును రాజ్ఞీ! యమ్మహాశిల్పి కీ
శున కేహేతువుచేత, నీ ప్రతిమ నచ్చున్ భగ్నముంజేసెనో
నను శిక్షించుటకో; ప్రపంచమునకు న్వైరాగ్యము న్నేర్ప నెం
చెనొ; యాయుర్బలమూడెనో మొగలురాట్సింహాసన శ్రీలకున్.

మృతికి నవ్వలియొడ్డు జేరితివి నీవు
యివలి యొడ్డున నిలిచిపోయితిని నేను
పలుకులందని భిన్నవాసులకు మనకు
పుణ్యగేహిని! స్నేహంబు పొసఁగు టెట్లు.

మానినీమణి! నీదు సమాధి మీఁద
కనులు గప్పుచు కిగ్గాడి కాలరథము
తీర్చిపోయిన చక్రముద్రికలు వోలి
కడచె నొక యమా స్యాకట నక్త్రంబు నపుడు.

పయనంబు సాగించు మొయిలు తిన్నెలమీఁద
కనుపింపలేదు నీ కాలిజాడ
అరవిచ్చి మురిపించు మెరుపుల తోఁటలో
మిట్టాడ లేదు నీ మేని కాంతి
కొమరారు నిండు పున్నమ చందమామలో
భాసిల్లలేదు నీ హాసలవము
సచరాచరంబైన సర్వ సర్వంసహా
వినిపింపలేదు నీ విమలవాక్కు

ఏ రహస్యసరణి, యే హరిత్తులజాడ
నీ నిలింపరథము నిర్గమించె
నాదు నేత్రయుగళి నాట్యమాడెడు నిన్ను
నెట్లు దొంగిలించె నీశ్వరుండు.

నీవు వసించుచోట వసియింతును నేనును దాచియుంపుమో
దేవి! యొకింత నేల, చనుదెంచెద రేపట మాపటన్, నిరా
శావిషదహ్యమానమయి సౌఖ్యపరాఙ్ముఖమైనయట్టి నా
జీవితశేష మంకితముఁ జేసెద నీ కవివాహితుండనై.

నా కట్టించు మసీదులన్ మసలుచున్ నాకాన్క లాసించుచున్
నాకుం గీడుఁ దలంచినాఁ డతి కృతఘ్నుత్వంబు వాటించుచున్
లోకాధీశుఁడు, దేవదేవుని దయాళుత్వంబు సందేహమై
నాకీ యచ్చపుభక్తి సేతలు,వృథా నాట్యంబులై తోఁచెడిన్.

అక్కటికంబులేని దురితాత్ముఁడు మృత్యుకిరాతరాజు, వి
ల్లెక్కిడినాఁడు, తృప్తి వహియింపఁడు నీ మరణంబుతోడ, నీ
జక్కవ జంటలో నొకటి చాలదు వాని బుభుక్షదీర్ప న
న్నుకడఁగింపఁగాఁ దొడుగకుండఁడు రెండవబాణముద్ధతిన్.

అసుపేటిం బదిలంబుగాఁ బతిరహస్యంబెల్లఁ గాపాడు, వి
శ్వసనీయంబగు వ్యక్తి భార్యయకదా ? ఘూర్ణచక్రమండట్టి నీ
వసువుల్ వాసినయంత నే, ప్రబలసైన్యంబుండి భీతిల్లుదున్
వసుధారాజ్యము గల్గియుం గటికి నిర్భాగ్యుండనై పోయితిన్.

ఆరిపోవని నీదు శరీరశోభ
దీపమైనది కాళింది తిన్నియలకు
మంజులంబైన నీ సౌకుమార్యమెల్ల
పంచుకొన్నవి తన్నదీ పంకజములు.

గురుతర సత్యలోకమునకుం బయనించి సుఖించుచుంటివో
కరగి, యనంతమహా ప్రకృతి గర్భమునందున లీనమైతివో
యెఱింగినవాఁడు లేఁడు, హృదయేశ్వరి! దుర్ఘటమైన మృత్యునం
తర విషయంబయోమయ మనస్వియ కావ్యము మానవాళికిన్.

నీరూపంబను స్వర్గలోకమిచటన్ జీర్ణించె, జీర్ణించదే
స్వారాజ్యంబను సంశయంబునకు లోనైయున్న నాబుద్ధికీ
గోరీమృత్తికఁ బచ్చగిల్లిన తృణాంకూరంబు నా కేదియో
వైరాగ్యాంశము లుగ్గడించెడి, తలం బంకించి జంకించుచున్.

ప్రియముగ దేవదూతలుచరించెడు మూఁడవమిన్ను దాఁటి య
వ్యయమగు జీవనిర్ఝరమువాఱు నొకానొకదీవికొంటిమై
బయనముగట్టితే యనుఁగు భర్తను నన్ను పరిత్యజించి, యో
ప్రియతమ! తోడుగా నెగయ ఱెక్కలుగల్గునె నాకుదేహికిన్.

అవనికిదూరమై యెడదకందని స్వర్గము నూహలోన మా
నవుఁడు సృజించినాఁడది యనాథులు పేదలు నిల్చుతావు, భూ
ధవులకుగాదు, నీమృదుపదంబులు కందుఁ గళిందజాదటిన్
జివుకని స్వర్గధామము రచించెదరమ్మ శుభస్వరూపిణీ.

మృతులకు మరుజన్మంబులు
కృతులకదా? దేవి? యట్టి కృతి శతములచే
బ్రతికించి నీకుఁ జక్కని
రతనాల సమాధి, మందిరము గావింతున్.

ఎల్లజీవులకు నత్యుల్లాసమొలికించి
ప్రభవించె నీ సుప్రభాతసంధ్య
వలచు కమ్మని పరిమళము గుప్పిటఁబట్టి
పూచె నీ సంపంగి పూలతోఁట
నిలువుటద్దమువద్ద నిలిచి జారిన కొప్పు
సవరించె నీ వయస్యాజనంబు
తొలి నమాజులు మేలుకొలిపి లోకాధీశు
మన్నించె బెడఁగు జమ్మా మసీదు

మదనగోర్వంక నిద్దురమత్తువోవఁ
దనువు విదళించి యీశ్వర స్తవమొనర్చెఁ
బ్రాతరానందమున సృష్టి పరిఢవిల్లె
నీవు మాత్రము నిద్దుర లేవలేదు.

పదియుం దొమ్మిది యేడు లీడుగల దాంపత్యంబు నీనాటితో
యెదనొప్పించిపెకల్చి దోచుకొనిపోయెన్ దైవమీగాయమ్ముఁ
గుదిరింపగల వెజ్జులేదు, గత రాగుల్ వోవు మార్గంబునఁ
బ్రదుకుందేరు మరల్చెదన్ గృతకవిశ్వశ్రీ విసర్జించెదఁ.

జీవ రత్నంబవగు నిన్ను స్వీకరించి
వట్టి రతనాలు నాయింట వదలినాఁడు
యిచ్చి బులిపించి క్రమ్మరఁ బుచ్చుకొనుట
యేటి కలవాటు జేసెనో యీశ్వరుండు.

ప్రియమారఁ దినరాజఖాలుఁ డుదయాద్రిన్నిక్కి బంగారు కుం
చియతో నీదు మహాళ్ళపైఁ జిలుకరించెం గుంకుమ శ్రీలవే
అయయో! యెందులకీయలంకృతులు చానా? నీవియోగాకులం
బయి, యాభీలవిషాద నీరదశరణ్యంబైన యిక్కోటకుఁ.

ఉడుగక మ్రోయుచున్న యమునోజ్వల నీలి తరంగపంక్తి క్రుం
గుడు వడియున్న నా హృదయగోళములోని విషాదవల్లకిన్
దడయక మీటసాగె, నొకనాడు ముదంబాడ గూర్చు సృష్టియే
బెడిసి, మరొక్కనాడు పరివేదన కగ్గము సేయు జీవులఁ.

నిన్ను నుదరంబులో దాచుకొన్న మహికి
రత్నగర్భాఖ్య నేఁడు సార్థక్యమయ్యె
నీవు తలమీఁదఁ దాల్చి మన్నించు కతన
వసుధ నొకభాగ్య కోహినూరు వజ్రమయ్యె.

పరుగులు వాఱునీ సమయ వాహనముల్ నిముసంబు వెన్కకున్
మరలిచి, దాటిపోయిన సముంచిత సౌఖ్యములందు వేడ్కకున్
గురియగుచున్న నావెడఁగుకోర్కె నెఱింగెనొ! యశ్వరాజముల్
దరహసితం బొనర్చెడు విధాన సకిల్చెడి సాహిణంబులన్.

గుఱికలు లేని వింత కనుగూరుకులం బవళించి యెన్నఁడో
పరమ పదించి పోయిన నవాబుల రాణులు తోడునీడగా
జరుపుము నీ యనంతమగు స్వార్గికయాత్ర, పవిత్రమైన నీ
చరితము నాలపించుచుఁ బ్రశాంతివహింతుఁ గళిందజాతటిన్.

ఉల్లమున దుఃఖభారము
వెల్లింత శమింప రాజు విలపించి, మనో
వల్లభ సమాధి నిర్మా
ణోల్లాసము చెంగలింప నుద్యుక్తుఁడై.

చాటింపించె నరేంద్రుఁడు
పేటల పల్లియల శిల్ప విఖ్యాత కళా
వాటికలు కుట్మలింపగ
బోటీకి సమాధి మచ్చు బొమ్మలుసేయన్ .

ఢిల్లీ రాజ్యంబున నొక
పిల్ల జమీాదారు గిరియు, చెక్కు రతనముల్
వెల్ల గజారోహణమును
బల్లకియు న్నిర్ణయించె బహుమానముగన్ .

యతనము మీఁద బొమ్మలు తయారొనరించిరి శిల్పులెల్ల భా
రత విషయంబు నంతటను తాలను లోహములన్ సహస్రముల్
ప్రతిభలుజింద నమ్మొగలురాయని ప్రేమ రసచ్ఛవుల్ బహి
ర్గతమొనరించు బొమ్మగనరా దొకటేనియు వానిలోపలన్ .

అనుభూత్యావేశంబుల
జనితములగు లలిత కళలు సాధ్యములగునే
కనకపుఁ బోటీలకు ని
మ్మనుజేశుల మెచ్చుకోలు మర్యాదలకున్ .

ఆ దేశాన మహాదరిద్రుఁ డొకరుండ వ్యాహతంబైన భా
ర్యా దుఃఖంబున గుంది వాఁడెడఁద వైరాగ్యంబు రేకెత్త ను
న్మాదింబోలి చరించు దీనుఁడు శ్మశానక్షోణులం దుండుచున్
బూదిన్ ముద్దలుజేసి చేయు ననయంబుం బొమ్మలందమ్ముగన్.

అతని శిరస్సులోపల విహారముచేయు కళాధిదేవి య
ప్రతిహతమైన వాని విరహాగ్ని గరంగి సముజ్వలించినన్
జితికిన గుండెతో నతఁడు సృష్టియొనర్చె సమాధి బొమ్మలం
చితములు పెక్కు లందొకటి చిత్రములన్ గిలిగింత పెట్టెడిన్.

షాజహాను బాదుషా యూహలోనుండి
మాటకందరాక మసలు ప్రతిమ
సృష్టి శిల్పరమకు సిగమీఁది నగవోలె
నవతరించె వాని హస్తమందు.

కళలు మోహించుటొక కులీనులన కాదు
కులము లేదన్నవానినిఁ గూడ వలచు
సత్కళాదేవతా కటాక్షంబు కతన
సమయుగావృత ముచ్చనీచతల బెడఁద.

జీవితేశ్వరికిది ప్రేమచిహ్నగాఁగ
బసిఁడి రేకుల గట్టింప వలయుననుచు
దిరిపెమెత్తుచు వాఁడూర తిరుఁగుచుండు
ప్రేమ పొంగున విశ్వంబు విస్మరించి.

వానికోరిక నాలించి స్వాంతమందు
నవ్వుకొని వాని బొమ్మ సౌందర్యమునకు
సంతసించిన యొకశిల్పి సత్త్వముందు
దానిఁ దెప్పించి మొగలు సుల్తాను కొసఁగె.

పనితనమున్ గుదిరికయున్
వినూతనత్వంబు గలిగి ప్రేక్షణ యుగమున్
దనియించుబొమ్మ నరపతి
మనస్సులోనునిచె హార్షమాధ్వీకంబున్.

'వహావా! సెహబా' సియ్యది
బహుమతికిం దగినబొమ్మ ప్రజ్ఞాన్వితుఁడీ
మహనీయుఁ డనుచు నరపతి
బహుభంగులఁ బొగడె నిఖిల పండితుల సభన్.

అవమతియు లజ్జఁ బెనగొన
స్తవము సలుపు టెట్టులయినఁ దప్పని సరినై
"అవునవు జిత్తముచితమని"
నవాబునకు మాఱువలికెనా రీర్ష్యాళుల్.

నృపుఁడు రసజ్ఞుఁడందు రిదియెక్కడి వింతయభాగ్యునొక్కనిన్
శ్వపచుని గౌరవించి, తలవంపులుచేసె ననల్పకల్పనా
నిపుణులనంచు ధర్మము గణింపఁ గొందఱు ముచ్చటించి రూ
రుపులు నిగుడ్చుచుం బతిపరోక్షమునన్ కులపక్ష పాతులై.

రాజు సతీవియోగి బయిరాగియు బెండ్లములేని దీనుఁడ
వ్యాజము లిట్టివారి సహవాసము లింతియకాని యీ పరి
వ్రాజకుఁడేటి శిల్పి నరపాలకుఁడేటి పరీక్షకుండు సా
మాజికులిందఱుండ నని మచ్చరకించిరి కొందఱుబ్బునన్.

చదువవచ్చు గ్రంథ సముదాయమంతయు
కృతులలోని నెరసు లేరవచ్చు
రసము సృష్టిచేయు ప్రజ్ఞావిశేషంబు
సాధనమున రాదు చదువుగాదు.

ఫిరదౌసీ కవికన్న పండితులు సూఫీ కన్నవిద్వాంసులుం
దురు భాషాజలధిన్ మథించినమహాత్ముల్, భాషనిర్మాణచా
తురి మాధ్వీరససృష్టియుంజిలుఁగుముద్దుంబలుకుల్ కులికింపులున్
గురుశుశ్రూషల నబ్బునే, యసమశక్తుల్ జన్మసాఫల్యముల్.

ఏదో కొంత కళావిశేషముగలా దీ చిత్రరాజంబునన్
గాదన్నన్ ఫలమేమి? యీ కళకు వ్యాఖ్యానంబు లీ రిత్తవా
గ్వాదంబుల్ పనిసేయునే, యితని భిక్షా హస్తమం దేమహా
వైదుష్యంబు వసించునోయనుచు సంభాషించి రుద్యన్మతుల్.

ఆ నిఱుపేదవానిని మహాసభకుం బిలిపించి మంత్రులున్
దా నెదురేగి తెచ్చి తనదాపున నున్నతపీఠివాని నా
సీనునిఁ జేసి క్రొంబసిడి చేలములుం బదివేల నిష్కముల్
గానుకఁ జేసె నమ్మొగలుకాంతుఁడు భూరికళావిధేయుఁడై.

సులతానాగ్రణి! మీ కళాభిరుచికిన్ జోహారు, భార్యావియో
గులు మీకియ్యదెసానుభూతి, వినుతోక్తుల్ మీసభాశాలకున్
వలపుల్మీ సమదృష్టి దార్ఢ్యతకుఁ గైవారంబు మీ నేలకున్
కులుకు న్నెమ్ములతళ్కుకుం దిశల నిగ్గుల్ దేరు మీ కీర్తికిన్.

ఆనందించిరి మీపితామహులు వీరాగ్రేసరుల్ బూర్వసు
ల్తానుల్ బేబరుహూమాయునాదులుకృతార్థంబయ్యెమీవంశముల్
పూనెన్ జక్కని సౌధభూషణములన్ ముక్తాఫల శ్రేణితో
లేనవ్వుల్ విరజిమ్ముచున్న యది ఢిల్లీకన్య మీ కోఁగిటన్.

హిందువులు ముసలిమానులు
బందుగులం బోలి "భాయి, భాయి" యనుచు నిం
పొందెదరుగాక మీ య
ర్ధేందు పతాకంబు నీడ నృపతి వతంసా!

పొచ్చెమొకింతలేని పరిపూర్ణకటాక్షము విస్తరించి నా
బిచ్చపు గిన్నెలోఁ బసిఁడి బియ్యముబోసిన దానవీర! నీ
పచ్చల బాహుశాఖ చలువం జెలువారి కళాలతాంతముల్
విచ్చి రహించి భారత సవిత్రికి బొల్చుతమంగదంబులై.

అసలు సంహారించుకొని యాకటికింత భుజించి యెట్టులో
వాసరముల్ గమించెడు నభాగ్యున కంగనగోలుపడ్డ స
న్యాసికి నాకు నీ పసిడినాణెము లేల కళా సరస్వతీ
దాసులు పెక్కు లుండెదరు తన్పుమువారి శరణ్యశూన్యులన్.

మొగలు నవాబు శేఖరుల పూజ్యసభాంతరమందు సత్కళా
జగమున నా పరిశ్రమ ప్రశంసితమయ్యె, పసిండి పూజలన్
దిగులు సగంబుదీరె, గరుణించి పరిగ్రహ మాచరింపుడీ
నగదును క్రమ్మరం దమ ఘనంబునకున్న జరాన వెట్టుదున్.

నా వలె వియోగబాధా
జీవులయిన మొగలు రాజ శేఖరులకు మీ
కీ విప్రయోగి కాన్క ము
దావహమయి చిత్తశాంతి కను కూలించున్.

అతఁడట్టులాడి పసిఁడియు
రతనములు పరిత్యజించి, ప్రతిమవలె సభా
యతనంబంతయు నిశ్చే
ష్టితమై కనుచుండ నాలసింపక చనియెన్.

ఇతఁడొక దేవదూత, కల రే? యిటువంటి మహానుభావు లీ
వితముగ పెన్నిధానము లభించిన దాని తిరస్కరించు ధీ
యుతులు, మదీప్సితంబును ఫలోన్ముఖముంబొనరింప మానవా
కృతి జనుదెంచియున్న జగదీశ్వరుఁడో,పయగంబరో యగున్.

SREE VEMANA
శ్రీ వేమన
ఆంధ్ర భాషా నిలయము,

అని యాశ్చర్యపరీత[illegible]రాజా[illegible]గ్గు నగ్గించి, త ద్ధనముం బేదపకీరు సాహెబులకుం దానంబు గావించి, చ య్యన దర్బారుముగించిలేచి, మణిశయ్యాగారమున్ జేరె, మ్రో గె నగారానవ్రుబత్తులాహ్నిక శతఘ్ని వ్రాతమున్ లగ్గలన్ .

పిలిపించెఁ బహుదేశ తక్షకతతిఁ విఖ్యాతులౌ గ్రీకు శి ల్పుల ముంటాజ సమాధి నిర్మితికి, ప్రోవుల్సేసె ముక్తామణుల్ నెలతాల న్మలిపించె నద్దములకంటెన్ నిద్దముల్ గాఁగ, వె న్నెలరేలన్ నెలతేని బింబమునకున్ దీప్తుల్ ప్రసాదింపఁగన్.

యమునాతీరము నిండినా రఖిల శిల్పాచార్యులున్ సత్కళా సముదగ్రుల్ వరిగింజపై కలికి పూజల్ సెక్కఁగాఁజాలు ధీ రమణీయుల్ ఘనవాస్తుశాస్త్రనిపుణుల్ ప్రాక్పశ్చిమావాసు లు న్నమిత ప్రజ్ఞులు నేలయీనిన విధానన్ తన్ముపాహూతులై .

పరిశీలింపఁ దొడంగినార లపరబ్రహ్మల్ మహాశిల్పు లీ శ్వరసృష్టిన్ బహుపుష్పవల్లరుల సాజంబైన నిర్మాణమున్ గరమాకర్షకమైన వస్తుతతి లోనన్ డాగి లోకంబు న చ్చెరువున్ గొల్పు విశేషముల్ దెలిసి హర్షీభూత చేతస్కులై.

ఏ వన్నెగల తీవె కే పచ్చ సవరింప
జెలువాయునో దాని చికిలిజేసి
ఏ పుష్పదళమున కే పుష్యరాగంబు
సరిపోవునో దాని సంఘటించి
ఏ కిసాలంబున కే కెంపు జోడింప
కొమరారునో దాని కూర్పుజేసి
ఏ గులాబీమొగ్గ కే రవ్వ బొదిగింప
నందగించునో దాని నతుకు బెట్టి
ప్రకృతి సిద్ధమైన వన్నెతో వన్నెకు
చెలిమి గలిపి భావముల నిమిడ్చి
చలువఱాతి ఫలకముల దీర్పసాగిరి
చిత్ర చిత్ర గతుల శిల్పివరులు.

రసికుల విమర్శనా వితర్కముల కతన
బహు కవీశాన మోహాన వర్ణనముల
బుడమిగల వాఙ్మయంబెల్ల బొగరుబట్టె
మడతి ముటాంజి టాజియై పొడము వేళ.

శిలలకుఁ బ్రాణము గలదను
పలుకునిరూపింప నుపలఫలకమ్ములపై
మొలిపించినారు శిల్పులు
పలువన్నెల లతలు నేర్పుఁ బరిమళమొలుకన్.

కలమునందుకొన్న కవివరేణ్యుని ప్రోల
తలలువంచు శబ్దముల విధాన
నాటి శిల్పి చెంత నవనీతమునుబోలి
మెత్తదనముఁ దాల్చె మేటిశిలలు.

తాకినఁగందునోయను విధంబున ఱాలకు సౌకుమార్య పూ
బోకడలద్దునేర్పరులు ముప్పది ముగ్గురు శిల్పులాత్త లో
కైకచమత్కృతుల్ బొదిగి యిర్వదియేండ్లు శ్రమించి భారత
ప్రాకృతశిల్ప సంపదకుఁ బ్రాణముపోసిరి శాశ్వతంబుగన్.

కుమిలిన పాదుషా హృదయకుండమునన్ దలకిందులైన వి
శ్వముల వికార నాట్యరభసంబున రేగిన వేదనా పరి
భ్రమణము నందుజిందె వెలిపాఱిన వెచ్చని కంటినీరు తా
జమహలుఱాలపై నుదయసంధ్యలఁబొల్చుహిమచ్ఛలంబునన్

రాణిమనస్సువోలె మధురంబయి, ముత్తెపుఁజిప్పలోని పిం
గాణి చెమక్కులన్ ధవళకాంతులుజిమ్ముచు చంద్రకాంత పా
షాణపు టింపుసొంపుల దిశల్ వెలిగించెడు టాజిపొంత ని
ద్రాణము లైనశించు నమృతాంశుని పున్నమనాటిపోడుముల్.

ప్రతిబింబించుగులాబి మొగ్గల కనుప్రాసంబులై, తచ్ఛిలా
లతలున్ గాలికిఁ దూఁగుపోలిక మహోల్లాసంబు గల్పించు న
ద్భుతమై, తాజమహాలు ద్వారములపై ముద్దారు శిల్పంబుతో
బ్రతిరాదీశ్వర శిల్పముల్ మనసులన్ రంజించు మర్యాదలన్.

ఏబదారక్షరంబుల నెసక మెసఁగు
కవికి భాషకు తెలుఁగున కలవిగాక
అలవియే తాజిలావణ్య మభినుతింప
తదితరంబైన భాషా వితానమునకు.

"కలదేస్స్వర్గము లాతిచోకలుగ నిక్కంబిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతినికేతనం" బనెడుసూక్తుల్ ద్వారబంధంబులన్
విలిఖింపించె నవాబుశేఖరుఁడరబ్బీపారసీ భాషలన్
గలిమిన్ జాటుచు తాజిసోయగము వ్యాఖ్యానింపఁగా నేటికిన్.

పున్నమకుటాజి కేగతి
సన్నిహితంబైనమైత్రి సమకూరిచిరో
కన్నెకు యౌవనమటులు
త్పన్నంబయి మిన్నుముట్టుతద్రోచిస్సుల్ .

తొడరి విశ్రమించు తుదిసుత్తెదెబ్బతో
వట్టిపోయె శిల్పవరుల ప్రతిభ
షాజహాను దీక్ష సఫలీకృతంబయ్యె
మొగలుకీర్తి మొదటి మొగ్గదొడిగె .

అది మహారాజు భగ్నాశయములయందు
పుష్పితంబైన నెలతాల మూగకవిత
అది యమానుష భావనవ్యతలతోడ
ప్రజ్వలించెడు నజ్ఞాత వాఙ్మయంబు .

అగుపించు నచ్చోట నవధిదాటిన పాడు
పాల హేరాళ భాస్వద్విభూతి
నిండారు నచ్చోట నిత్యనూతన విక
స్వరమైన యానంద పరిమళంబు

నినదించు నచ్చోట ననుకూల దాంపత్య
విశద రహస్య గంభీర గీతి
విహరించు నచ్చోట విరహ వేదనతోడ
మానవేంద్రుని భగ్నమానసంబు

వేయిచంద్రిల చంద్రికా విలసనంబు
పరిసరక్షేత్రముల జింది ప్రతిఫలింప
హాయిగల్పించు తాజి కుడ్యముల మీఁద
గుసగుసలువోవు నైలింప కువలయంబు.

నరప మిధునంబు మృత్యనంతరమునందు
నాశ్రయములేక దిశల నల్లాడుచున్న
పావనంబైన ప్రేమపారావతంబు
మొరయుచున్నది పెనుటాజి బురుజులందు.

ఆహరహము టాజిసౌందర్యమపహరింప
దడవుచున్నాఁడు కాలంబు తస్కరుండు
మొదటి క్రొత్తఁదనము చెక్కుచెదరదిపుడు
సత్కృతులపొంత సాగునే సమయబలము.

ఘనతన్ జెందిన యందగత్తెయగు నాగ్రారాణి ముంటాజి, చేసిన పుణ్యాంబును బోలి తాజమహాలుఁ సృష్టించి సంతృప్తులై చనిరుద్యన్మత్తులైనశిల్పులు మహా షాజానుభూజానియుఁ దనివింజెందె ప్రియాముఖాంబుజము సందర్శించుచున్నట్లుగఁ.

రాజుకడగొట్టు తనయుఁడౌరంగజీబు
అన్నల వధించి పీఠంబు నపహరించి
యనుఁగు తండ్రిని చెఱసాలయందు నునిచె
వికటములు సుమ్మి కాలమాంత్రికుని పనులు.

అగ్రజారుణ రక్త పంకాంకితమగు
పాణియుగమున నల్లాను ప్రస్తుతించె
నమ్మహాహత్య తనదిగాదన్నయట్లు,
సన్నుతులనంది దైవంబు మిన్నకుండె.

అతనిముత్తాత సుతునకై యసువులొసఁగె
నతఁడు దండ్రినిఁబట్టి బంధితునిఁజేసె
తాతసామ్యుఁడు మనుమదుద్దండమూర్తి
గుణములకు వంగడంబు కారణముగాదు.

జనకుండు భోగి క్రూరిమి
తనయుండువిరాగి, భిన్నతత్త్వంబుల నె
ట్లొనగూడి రొక్క-తండ్రియు,
దనయుఁడు, విధి చిన్న కొంటెతన మొనరించెన్ .

కళలు కళదప్పె, దేవళ
ములు మూలంబడియె, హిందుముసిలిమ్ములలోఁ
దలసూపె భేదభావము
తలపన్నుదయించె, శాంతి తలక్రిందయ్యెన్ .

అతఁడు ఖురానువ్రాసి ధనమార్జనచేయుచు కష్టజీవియై
బ్రతుకుచు, నేలపై తనువువాల్చుచు, రాజ్యముచేయుచుండె నం
చితమగు భక్తితత్పరత స్వీయమతోద్ధరణైకదీక్షు, శు
ష్కతతనుఁడై సతం బుపవసించుచు రాచఫకీరు పోలికన్.

గుడి గుడి సేవింపఁడు, పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యెడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల నెఱపు నేకపత్నీవ్రతమున్ .

చక్కాడెన్ విమతస్థులన్ గలుగు టీర్ష్యాస్వాంతుఁడై నిప్పులన్
గ్రక్కెన్ గాఫరులంచు హైందవులపైఁ, గల్పించె నానావ్యథల్
మక్కాయాత్రికులన్ దనించె విలసన్మాణిక్య భిక్షాప్లుతిన్
జిక్కెన్దాఁ దలతిక్క భక్తి కతనన్ నిత్యంబు మర్త్యాళికిన్.

తనకుంబట్టినపిచ్చి నల్వురకురుద్దన్ జూచు వద్దన్న యా
తని నిందించి శపించిపోవు, బరమార్థంబెల్ల సాధించి తె
చ్చినవానింబలె విఱ్ఱవీగు భువనశ్రీయో భరంబంతయున్
తన నెత్తింబడినట్టుదుఃఖపడు నాత్మన్ భక్తుఁడుద్రేకియై.

సకలలోకమునకు సంతోషకరమైన
మధురమైన తాజమహాలు హోయలు
పాదుషాహ మనసు వలపింపలేదయ్యె
బత్తితోడ కళకు పొత్తులేదు.

మనుజులకునెల్ల దైవంబు మహితుఁడనెడు
గౌరవార్థంబుగల యలంఘీరు బిరుదు
దాల్చె నౌరంగజేబు దుర్దండలీల
నృపతివలెనన్న బిరుదులకేమి కొదువ.

అతని పేరువిన్న నఖిల భారతభూమి
దద్దరిల్లి కంట తడివహించు
నతని గుండెలోన ననయంబు నినదించు
ఘన శివాజి వాజి కళుకు హేష.

కట్టెదుటన్ మహోజ్జ్వలముగా వెలుగొందుచు తాజిమాలు చూ
పట్టుచు నూరడింప నలబంధన గేహమునందు వృద్ధ స
మ్రాట్టుమహేంద్రతుల్యుఁ డవురంగునికూరిమితండ్రి కాలమున్
నెట్టుచునుండె, జీవములు నిల్చినపీనుఁగువోలె దీనుఁడై.

ఎండగాసెడు ధారుణీమండలమున
కలికమునకైన పగవాఁడు గానరాని
చక్రవర్తికిఁ దనయుండ శత్రువయ్యె
విధివిరోధింప జరుగని వింతగలదె ?

ఏడేడుల్ జెఱసాలలో నవసి రాజీలోకముం బాసి, పూ
బోడిం బ్రేయసిఁ జూడఁ బోయెదివికిన్ ముంటాజి గోరికడన్
జోడింపంబడె షాజహానుతనువున్ స్రుకేటన్ మొగల్ పీఠమి
ళ్లేడుల్ పైకొనుచున్న టాజినిలిచెన్ స్మృత్యంకమై నేఁటికిన్.

ఇరువురు నొక్కచోటన శయించిరి తాజిమహాలునీడలం
దిరువురు విస్మరించిరి తరేతర పూర్వకథానకంబుల
య్యిరువురికీర్తిమూర్తులు మహీవలయంబును హెచ్చరించుచున్
మఱువక వారి నిశ్చలసమాధులమీఁద నమాజుజేసెడిన్.

రాణి విడిచిపోయె రాజునొంటరిఁజేసి
రాజు విడిచిపోయె రాజ్యరమను
రాజ్యరమయు విడిచె రాజులఁ బెక్కండ్ర
తాజి విడువలేదు రాజసంబు.

సవరణ

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
పీఠిక	2	1	చేయించ	చేయించిన
జోతలు	2	8	కాచు	కాంచు
కథాభాగము	3	14	దారు వేళల	దైదు వేళల
	16	16	బురిపించు	బులిపించు
	20	15	గళిందజాదటిన్	గళిందజాతటిన్
	21	11	తొలినమాజులు	తొలినమాజుల
	33	9	సౌకుమార్యపూ	సౌకుమార్యపుం
	34	10	కవికిభాషకు	కలికిభాషకు
	38	3	గూడిరొకల	గూడిరొక్కా